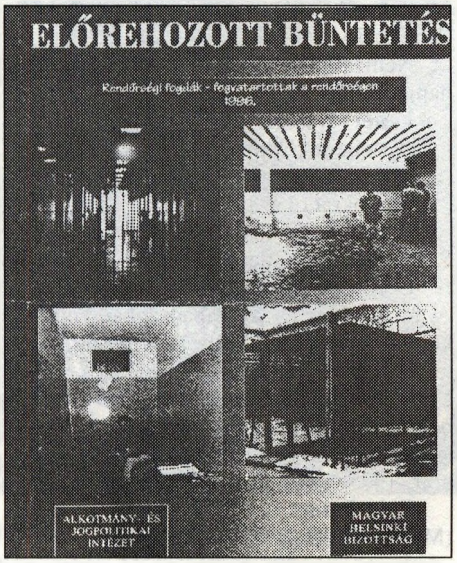
Megfigyelők

Jelentés a rendőrségi fogdákról

Előrehozott büntetés. Rendőrségi fogdák –fogvatartottak a rendőrségen, 1996 címmel jelent meg az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet (COLPI) és a Magyar Helsinki Bizottság közös kiadványa 1997-ben. Az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet, illetve a Magyar Helsinki Bizottság nemzetközi tapasztalatok alapján elindított fogdamegfigyelő programja 1996. február 15. és december 15. között 9 megyében és a fővárosban vizsgálta a rendőrségi fogdákban fogva tartottak helyzetét. A program második szakaszában, 1996 őszén a látogatások kiterjedtek négy megye (Fejér, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg) és a főváros büntetés-végrehajtási intézeteire is.

A programot *Kövér Ágnes* és *Somogyi János* irányította. A megfigyelésben és a jelentés összeállításában számosan vettek részt, a jelentést Kövér Ágnes írta. (Az ismertetés írója – D. F. – itt szeretné megjegyezni, hogy időnként nem tudta elkerülni a „vizsgálat" kifejezés – a jelentés által került s valóban helytelen – használatát.) A könyvhöz *Bárd Károly*, az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet tudományos igazgatója írt előszót. Szerinte nem véletlen, hogy a vizsgálat az előzetesen letartóztatott személyekre terjedt ki: korábbi elemzésekből tudható, hogy az írott jog és a gyakorlat az ő esetükben válik el leginkább egymástól.

A bevezetés hivatkozik azokra a nemzetközi jogszabályokra (ENSZ Minimumirányelvek, Európai Börtönszabályok), amelyek alapján az európai országok többségében és az Egyesült Államokban a független emberi jogi szervezetek rendszeresen megfigyelhetik a fogvatartottakkal való bánásmódot akár a börtönökben, akár az előállítás, az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás helyszínein. Megállapítja, hogy a rendőrségi fogdákban fogva tartottak helyzete szerte Európában rosszabb, mint a börtönbüntetésüket töltőké, akkor is, ha a jogi szabályozás összhangban van a nemzetközi kívánalmakkal.

Magyarországon az 1996-os statisztikák szerint a 6708 előzetes letartóztatott 48%-át rendőrségi fogdában tartották fogva, 52%-uk, 3500 fő volt büntetés-végrehajtási intézetben elhelyezve. *„A nyomozati szakasz idején a rendőrség fogdáiban elhelyezett fogvatartottak száma csaknem 100%-os. A gyanúsítottak átlagosan 3-6*

hónapot, tizedük 10-12 hónapot is eltölt a csak rövidebb tartózkodásra tervezett zárt intézetekben" – írja a könyv bevezetőjében Kövér Ágnes.

A Legfőbb Ügyészség 1991–92-es vizsgálatát követően több fogdát bezártak, megkezdődött a rendőrségi fogdák rekonstrukciója. A Legfőbb Ügyészség újabb, 1994-es vizsgálata, továbbá az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese ellenőrzései is további gondokat tártak fel a rendőrségi fogdákat, a fogvatartottakkal való bánásmódot illetően.

A jelentés a továbbiakban 13 fejezetben tárgyalja a vizsgálat tapasztalatait.

Az *első fejezet* a fogdamegfigyelő program és a megfigyelés-sorozatban érintett fogvatartottak *adatait* ismerteti. A megfigyelőcsoportok a Belügyminisztérium támogatásával és az Országos Rendőr-főkapitányság engedélyével előzetes bejelentés nélkül, a nap bármely szakában – éjszaka is – látogatást tehettek azokban a rendőrségi objektumokban, ahol személyeket tartottak fogva. A fogdákat látogató csoportokat hárman (orvos, szociológus vagy szociális munkás, ügyvéd) alkották, a csoportokat ez utóbbiak vezették.

A csoportok a rendőrségi fogdákban és a büntetés-végrehajtási intézetekben összesen 216 látogatást tettek, ezek során 218 interjút készítettek, illetve 473 kérdő-ívet töltettek ki a fogvatartottakkal. A kérdőívek alapvetően a letartóztatás, az őrizetbe vétel, a fogva tartás körülményeire vonatkoztak. (A program második felében két további kérdőív kérdéseire is sor került.) A megkérdezett 473 személy közül 438 (92%) volt férfi, 35 (8%) nő, az előzetesen letartóztatott minta átlagos életkora jóval alacsonyabb volt a szavazóképes felnőtt lakosságénál.

A *második fejezet* címe: Együttműködés a rendőrséggel. A jelentés szerint általánosságban elmondható, hogy a megfigyelőprogram az ORFK-val történt megállapodás szerint zökkenőmentesen zajlott le. Ezzel kapcsolatosan a fejezet néhány negatív és pozitív esetet is felsorol.

Az *előállítással* és az előállító-helyiségekkel foglalkozik a könyv *következő* fejezete. Kövér Ágnes megfogalmazása szerint *„az előállított személy a legtöbb esetben igen rossz, a fogdainál komiszabb fizikai körülmények közé kerül. Mintegy százötven előállító-helyiség meglátogatásából szerzett tapasztalataink azt mutatják, hogy ezek a helyiségek általában igen szűkek, nemegyszer ablaktalanok, mesterséges világításuk sokszor nem megfelelő vagy egyáltalán nincs."*

A *fizikai és pszichikai kényszer* alkalmazásáról szól a jelentés *negyedik fejezete*, amely kitér a fizikai bántalmazás módjaira, tipikus helyszíneire, a jogorvoslat esélyeire, az elhúzódó eljárásokra és a kihallgatáson alkalmazott pszichikai ráhatásokra. A bántalmazási, kényszervallatási ügyek nagyon nehezen bizonyíthatóak, ezért – a jelentés szerint – az ügyészségi nyomozó hivataloknak, az ügyészségeknek (az eddigiektől eltérően) döntő szerepet kellene vállalniuk a rendőrök ellen tett feljelentések tisztázásában.

A *fogva tartás fizikai körülményeit* taglalja a könyv *ötödik fejezete*. A fogdarendelet szerint a rendőrségi fogda zárkájában fogvatartottanként legalább 10 m^3 légteret és lehetőleg 4 m^2 mozgásteret kell biztosítani. Ezeknek az előírásoknak a betartása akkor biztosított, ha a fogda feltöltöttsége 70-80 %-os, az ennél zsúfoltabb fogdák nem felelnek meg az előírt normáknak. A zárkák mérete kapcsán megjegyzi a jelentés, hogy

a rendőrségi fogdáknál *„sok tekintetben kedvezőbb körülményeket biztosító megyei büntetés-végrehajtási intézetek is telítve vannak. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a befogadható előzetes letartóztatotti létszám kétszeresét, Jász-Nagykun-Szolnok megyében másfélszeresét tartják fogva"*. A fejezet a zárkák méretén túl kitér azok világítására, szellőzésére, a higiénés viszonyokra, illetve a zárkák tisztaságára is.

A könyv *hatodik fejezete* az egészségügyi ellátásról számol be. A rendelkezések szerint a befogadást, az őrizetbe vételt, illetve az előzetes letartóztatást minél rövidebb időn belül alapos orvosi vizsgálatnak kell megelőznie. Ezt az előírást általában nem tartják be. Az anyagrész külön kitér a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott előzetes letartóztatottak orvosi ellátására. *„Sajátos, hogy a két különböző fegyveres testület keretei között működtetett fogdákban homlokegyenest ellenkező tapasztalatokat szereztek a megfigyelőcsoportok orvostagjai: a büntetés-végrehajtás keretei között végzett megfigyeléseink szinte kivétel nélkül pozitívak voltak."*

A következő, *a jogérvényesítéssel foglalkozó* fejezet érdekes ellentmondásra mutat rá: a fogdarendeletben foglaltak több jogot biztosítanak, mint a büntetés-végrehajtási intézetekre vonatkozó törvényerejű rendelet (az 1993. évi XXXII. törvénnyel módosított 1979. évi 11. tvr.), a kevesebb jog ellenére a fogvatartottak mégis sokkal megfelelőbbnek találják a büntetés-végrehajtási intézeteket. Ennek az az oka – Kövér Ágnes szerint –, hogy *„a bv. intézetekben a zsúfoltság ellenére is jobbak a fogva tartás körülményei, s bár a bv. jogszabály kevesebb jogot tartalmaz, ezeket a jogokat a bv. intézet többnyire biztosítja"*. A fejezet kitér a jogérvényesítés strukturális problémáira, a fogvatartottak tájékoztatására, a hozzátartozók értesítésének, a külvilággal való kapcsolattartásnak a kérdéseire, különös tekintettel a védelemhez való jog érvényesülésére, a szabad levegőn tartózkodás, a séta jogára, az élelmezésre és végül a letéti pénzek kezelésére, felhasználására.

A rendkívüli eseményeket tárgyaló *nyolcadik fejezet* megállapítja, hogy a rendőrségi fogdákban elkövetett öngyilkosságok leggyakoribb oka az eljárás elhúzódása és az elszigetelődés: *„Külföldiek, akár idegenrendészeti őrizetesek, hogy a figyelmet magukra és helyzetükre irányítsák, nemegyszer fordultak ehhez a kétségbeesett eszközhöz."* (A külföldiekkel való bánásmódra a kilencedik fejezet tér ki.)

A *fogdák törvényességi felügyeletéről* (*tizedik fejezet*) Kövér Ágnes úgy véli, hogy kommunikációs probléma van a fogdalakók és az előzetes letartóztatás körülményeit, illetve a fogvatartottakkal való bánásmódot ellenőrző ügyész között. Az ügyész jelentéseiben igyekszik adminisztratív problémákra koncentrálni, amelyek fontosak ugyan, de nem helyettesíthetik a fogvatartottakkal történő személyes beszélgetéseket.

A könyv *tizenegyedik fejezete* a fogdaőrök munkájáról és munkakörülményeiről tesz néhány vázlatos megállapítást a látogatásokon tapasztaltak, a személyzettel folytatott beszélgetések és a velük felvett kérdőívek alapján.

Külön fejezet foglalkozik az előzetes letartóztatottak büntetés-végrehajtási intézetekben való elhelyezésével. Mint már említettük, a vizsgálat második szakaszában, 1996 őszén a fogdamegfigyelő program néhány büntetés-végrehajtási intézetet is érintett. A jelentés ismét aláhúzza azt a tényt, hogy bár a bv. jogszabály kedvezőt-

lenebbül szabályozza a bv. intézetben előzetesen letartóztatottak jogait, olykor a fogva tartás körülményei is rosszabbak (pl. Fővárosi Bv. Intézet II.), mégis a fogvatartottak nyugodtabbak a bv. intézetben, jobban viselik a fogva tartást. A jelentés által felsorolt további pozitívumok (nagyobb fegyelem, emberibb körülmények, színvonalas orvosi ellátás) természetesen a büntetés-végrehajtás személyi állományát nem tehetik elbizakodottá, hiszen mint a jelentés írja *„az előzetes letartóztatottak bv. intézetekben való elhelyezése sem problémamentes"*.

A könyv *tizenharmadik fejezete* az összefoglaló gondolatokat és a javaslatokat 16 pontban sorolja fel. A jelen ismertetés írója ezek közül csupán kettővel, a büntetés-végrehajtás munkáját közvetlenül érintővel kíván foglalkozni A javaslatok negyedik pontja szerint szükséges az előzetesen letartóztatottak jogait és kötelezettségeit megfogalmazó jogszabályok harmonizációja (ld. a Bv. tvr. és a fogdarendelet már említett összehangolatlanságát). A javaslatok legelső pontja – amely a büntetés-végrehajtás szervezetét, munkáját messzemenően érinti – a következő: *„Összhangban az európai gyakorlattal és szabályozással, javasoljuk, hogy az előzetes letartóztatást – az őrizet első 72 órája után – bv. intézetekben hajtsák végre, és a büntetőeljárási törvényből fokozatosan tűnjön el minden ezzel ellentétes, kivételes szabály."* A kérdés horderejét jelzi, hogy a javaslat tartalma – módosult formában – az igazságszolgáltatási reformhoz illeszkedő, tíz évre szóló „börtönprogramba" is bekerült. Nyilvánvaló, hogy a javaslat megvalósításához szükséges feltételek jelen pillanatban nem adottak, megteremtésük sok időt és nagyon sok pénzt vesz igénybe.

A könyv a mellékletek felsorolásával zárul. Ezek között szerepel többek között a fogdalátogatások helyszíneinek és időpontjainak felsorolása, az ORFK közbiztonsági helyettesének körlevele, a fogdamegfigyelő program résztvevőinek megbízólevele, a fogvatartottakkal kitöltetett kérdőív és a kérdésre adott válaszok összesítése, továbbá a jelentésről írott rendőrségi vélemény.

A jelentés a lehető legnagyobb részletességgel és pontossággal mutatja be a két civil szervezet megfigyelőprogramját, tárja fel a rendőrségi fogdákban és a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott őrizetesek és előzetes letartóztatottak helyzetét.

A szerkesztés *Kőszeg Ferenc* és *Zádori Zsolt* munkája. Harminc statisztikai tábla, illetve számos fotó „illusztrálja", illetve dokumentálja a jelentésben írottakat.

Deák Ferenc

BÖRTÖN ÚJSÁG

1998. január 23.

VII. évfolyam, 1. szám

BŰNMEGELŐZÉSI HETILAP ✸ Ára: 48 Ft

Falcolt, majd megszökött

Lopásért kapott 2 év 6 hónap tegyházbüntetését tölti M. Péter a Szegedi Fegyház és Börtönben. Január közepén súlyosan megsebesítette alkarjál (tetét családi okokal magyarázta) s emiatt került a városi kórház II. számú klinikájára. Január 13-án este 20 óra tájban vécére kéredzkedett ki, ahonnan sikerült az ablakon át távoznia. Pizsamájára pólói húzott, amit elmondása szerint talált. Szökése után értesítették a körözését, s a rendőrség másnap hajnali kertőver el is fogta, bár állítása szerint ekkor már megbánta tettét és önként is vissza akart volna a börtönbe. Elkülönítették, s fegyelmi eljárás indult ellene.

N.B.D.

MÁSODSZOR IS ÖLT

„A tuskóra állított fejsze hátrálás közben akadt a kezembe. Nem tehettem mást, kihúztam, magam elé tartottam. Ő csak jött felém szaxi a karvastagságú karjával. Ha látta volna a szemét! Ha nem védekezem, biztosan agyoncsap! Vagy ő, vagy én. Nem tehettem mást."

2. oldal

Csúcsforgalom

Általában rossz a közlekedési morál Magyarországon, a gyalogosok is a járművezetők is fegyelmezetlenek. Sokan nem tartják magukra nézve kötelezőnek azokat a közlekedési szabályokat, amelyeket persze másoktól feltétlenül betartatnak. Budapesten évente átlagosan 3500 személyi sérüléses baleset történik, ebből 150 a halálos tragédiák száma."

3. oldal

SZISZIFUSZ

A bíróság pénzbírságokat helyreállításra ítélt elítéltek ügyében

Ezt

Változások

Nő a keresmény és a tartási költség

Úgy is kezdhetnénk az írást, hogy van egy jó és egy rossz hírünk az elítélteknek. Ám mindkettő egy törzli fakad, jogszabályi előírásnak következményei. Az elítéltek keresményeinek növekedéséről az a szabály, hogy a minimális keresményük nem lehet kevesebb mint a tárgyévet megelőző év januárjában érvényes minimálbérnek az egyharmada. 1997. januárjában a minimálbér 71 ezer forint volt, ennek megfelelően 1998. január elsejétől az elítéltek keresménye nem lehet kevesebb, mint 5667 forint havonta.

Egy másik jogszabály viszont kimondja, hogy az elítélt köteles a bruttó keresményének minimum 1 százalékát a minimál keresmény 5%-át, tehát ez esetben a mostani kötelező tartási összeg havonta 5700 forint, ennek egy százaléka 57 forint, vagyis a kötelező tartási összeg havonta 57 forint.

Ez a változás azonban nem jelenti azt, hogy a fogvatartottak tartási kötelezettsége fél évszázalékmértékben emelkedik, mint ahogy arról lenne szó, hogy ebben a tekintetben nem történt változás.

Természetesen ennél magasabb keresetek

Sorsutazás

„A tárgyalóterem egyéni felépítésének sorozata, s a védőnek is helyt kell állnia, azaz hiteles szavakkal nyilvánvalóvá kell tennie álláspontját. Persze, vannak kínos pillanatok is, emlékeztek, és beismerő vallomást tett, nos, ilyen esetben gazdi

Jópofa áru

RÉZÖTEZRES

Börtönwestel